

УДК 364-4

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.12>

Тетяна ОПАЛЮК

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., Україна, 32300

ORCID: 0000-0003-1704-4184

Наталія ГЕВЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., Україна, 32300

ORCID: 0000-0002-4067-0311

Бібліографічний опис статті: Опалюк, Т., Гевчук, Н. (2024). Освіченість як інтегральна характеристика якості професійної підготовки соціального працівника. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 81–86, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.12>

ОСВІЧЕНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У статті представлено результати дослідження проблеми якості професійної підготовки майбутнього соціального працівника через аналіз її інтегральних характеристик. Обґрунтовується позиція важливості як загальних орієнтирів професійного становлення майбутнього фахівця, так і чітко визначених програмних результатів навчання, які діагностуються та аналізуються. Проблема досліджується на методологічному, теоретичному, практично-функціональному рівнях у контексті переходу від інформаційно-репродуктивної системи професійної освіти до компетентнісної, особистісно зорієнтованої (від моделі фахівця сфери соціальних послуг знаючого та вмючого до моделі компетентного, освіченого).

Проведено аналіз поняття «освіченість» через інтеграцію знань, умінь, особистісних характеристик, що мають смислоутворюючу природу і визначають ставлення людини до цінностей, її світобачення, мотивації до самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення. Доводиться, що виокремлення глобальних особистісних характеристик у структурі освіченості вказує на те, що орієнтир на модель освіченості є над предметним утворенням, актуальним для всіх освітніх рівнів. Також освіченість може виступати інтегральною характеристикою якості результатів освітньої діяльності для взаємозалежних систем, що особливо актуально для забезпечення неперервності освіти.

На основі узагальнення теоретичних позицій та освітніх практик, що орієнтують на формування освіченості як результату якісної освіти, були виділені системотвірні характеристики та адаптовані до особливостей професійної підготовки фахівця соціальної сфери (здатність до конструктивізму, само ідентифікації, до взаємодії на основі співпраці, забезпечення особистісної орієнтованості освітнього процесу та ін.). Отож, сформовано комплексне уявлення про освіченого фахівця соціальної сфери, який має фундаментальне теоретико-практичне підґрунтя, особистісні характеристики, що визначають здатність ефективно діяти в ситуаціях, які постійно змінюються.

Ключові слова: освіченість, компетентність, грамотність інтеграція, соціальний працівник, соціальна робота.

Tetiana OPALIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Special Education, Psychology, and Social Work, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, 61 Ohiienko St, Kamyanets-Podilsky, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0003-1704-4184

Nataliia HEVCHUK

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, 61 Ohiienko St, Kamyanets-Podilsky, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0002-4067-0311

To cite this article: Opaliuk, T., Hevchuk, N. (2024). Osvichenist yak intehralna kharakterystyka yakosti profesiinoi pidhotovky sotsialnoho pratsivnyka [Education as an integral characteristic of the quality of the social worker's professional training]. *Vvichlyvist. Humanitas, 1*, 81–86, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.12>

EDUCATION AS AN INTEGRAL CHARACTERISTIC OF THE QUALITY OF THE SOCIAL WORKER'S PROFESSIONAL TRAINING

The article presents the results of researching the problem of the quality of future social worker's professional training through the analysis of its integral characteristics. It's substantiated the position of the importance of general guidelines for the professional formation of the future specialist and program learning outcomes, which can be diagnosed and analyzed. The problem was investigated at the methodological, theoretical, and practical-functional levels in the context of transition from an information-reproductive system of professional education to a competency-based, person-directed one (from the model of a knowledgeable specialist in the field of social services to the model of a competent, educated person).

It was analyzed the concept "education" as integration of knowledge, skills, personal characteristics that have a meaningful nature and determine a person's attitude to values, his worldview, motivation for self-realization, self-development, self-improvement.

It's proved that determining global personal characteristics in the structure of education indicates that the orientation of the model of education is super subjective and relevant for all educational levels. Also, education can act as an integral characteristic of the quality results for all interdependent educational systems, which is especially relevant for ensuring the continuity of education. Also, based on the generalization of theoretical positions and educational practices, that focus on the formation of education as a result of quality education, system forming characteristics were determined and adapted to the specifics professional training of a specialist in the social sphere (ability to constructivism, self-identification, interaction based on cooperation, ensuring personal orientation of the educational process, etc.). Thus, it's formed a complex representation of an educated specialist in the social sphere, who has a fundamental theoretical and practical basis, personal characteristics, that defines the ability to act effectively in situations that are constantly changing.

Key words: education, competence, literacy, integration, social worker, social work.

Актуальність проблеми. Як показують дослідження ефективності модернізації системи вищої професійної освіти останніх десятиліть, причинами недостатнього рівня їх ефективності була аспектність змін, пов'язана з активним використанням інноваційних освітніх технологій, які часто не були адаптованими до реальної освітньої практики і спрямованими на отримання конкретного освітнього результату, що визначав якість майбутньої професійної діяльності (інноваційні методи як самоцінність, самоціль).

Означене протиріччя між об'єктивною потребою осучаснення системи професійної освіти соціального працівника, її орієнтацією на нові цілі (компетентність, освіченість) та сформованою практикою реформ галузі актуалізують проблему більш глибокого дослідження моделі кінцевого результату функціонування освітньої системи, структурування та наповнення смислами моделі випускника відповідного професійного спрямування, яка буде слугувати реальним орієнтиром як для суб'єктів її функціонування та розвитку освітньої системи (студенти, викладачі).

У цьому контексті важливо, щоб модель формувалась, як і інтерпретувалась, на методологічному, теоретичному, практично-функціональному рівнях, тобто, насамперед, у всіх учасників освітнього процесу має бути сформоване розуміння нового образу (ідеалу) освіченості як інтеграції професійного та особистісного. Модель має філософську основу і формується як образ освіченої людини, яка в сучасних умовах може успішно адаптуватися до умов ринку, актуалізуючи власний потенціал розвитку, а також забезпечувати само актуалізацію впродовж життя як у професійному, так і в життєвому просторах, які реально є інтегрованими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-методичній літературі феномен освіченості не є предметом масових досліджень, водночас науковці (Безугла М., Реброва О., Пань Шен, Д. Чорноморденко та ін.) використовуючи цей термін, найчастіше асоціюють його з поняттями: компетентність, грамотність, інтелектуальність. При тому акцентується увага на тому, що термін має широкий смисловий контент і передбачає комплекс особистісних

характеристик, які дозволяють ефективно діяти у визначених ситуаціях (освітніх, професійних, життєвих). Автори також мають спільні позиції щодо особистісних характеристик у контексті моделі «освіченість», а також особливостей освітнього процесу, спрямованого на її формування.

Поняття освіченості, компетентності також вивчається у контексті теоретичних та практичних засад професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, які представлені у роботах Н.Горішної, Д.Годлевської, В. Дударьова, О. Безпалько, А. Капської, О. Карпенко, І. Козубовської, Л. Міщик та ін. Предметом досліджень науковців є проблеми визначення сутності професіоналізму, освіченості, компетентності соціального працівника, його особистісних характеристик, ключових компетентностей (як от: комунікативна, аналітико-рефлексивна, соціально-перцептивна, здоров'язбережувальна та ін.), що визначають здатність фахівця до ефективної соціальної роботи, а також реалізації інноваційних підходів до професійної підготовки соціальних працівників, затребуваних сучасним ринком соціальних послуг. Дослідники не мають принципових розбіжностей щодо визначення структури освіченості, професійної компетентності, професіоналізму соціального працівника.

Метою дослідження є трактування сутності освіченості як інтегральної характеристики якості професійної підготовки соціального працівника, аналіз її змістового наповнення, структурної організації, а також особливостей реалізації в системі неперервної освіти, а також в умовах переходу на компетентнісну систему освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентнісна освіта за своїм смисловим наповненням передбачає активізацію інтеграційних процесів, що варто трактувати як свого роду протидію інформаційно-знаннєвій освіті (засвоєна інформація як самодостатнє знання), для якої характерні дезінтегративні тенденції, логіка паралельних дій, нівелювання природних взаємозв'язків та взаємовідносин явищ, об'єктів, процесів, що вивчаються. Як зазначає В.В. Каплінський, «людина прямою передачею знань ніколи не навчиться діяти. Тільки ті знання стануть способом успішних дій, які будуть не просто передані і засвоєні у формі

готових висновків, а набуті шляхом власних зусиль, оскільки самі собою висновки не мають цінності без того розвитку, який до них призвів і того розвитку, до якого вони призведуть далі (Каплінський, 2015, с. 6). Головною ознакою зазначеного підходу є предметоцентрична модель навчальної діяльності всіх рівнів та видів освіти навіть у рамках блоків взаємозалежних дисциплін, як-от соціологічних, психологічних, педагогічних в системі професійної підготовки майбутнього соціального працівника.

Це саме стосується і формування інтегральної моделі майбутнього фахівця соціальної галузі, на якого орієнтується здобувач освіти у процесі професійного становлення. В системі інформаційно-репродуктивної освіти вона ніби «розсипається» на складові, за кожен з яких відповідає певний сегмент підготовки. Реально ж головною характеристикою моделі має бути її цілісність, взаємодія та взаємообумовленість усіх компонентів, тобто лише інтеграція забезпечує функціональність моделі, фактично продукуючи якість вищого порядку ніж просте сумування частин.

Перейти від моделі фахівця сфери соціальних послуг знаючого та вмючого до моделі компетентного, освіченого – означає забезпечити природню інтеграцію всіх її складових, вибудовуючи логіку природо відповідних залежностей, ґрунтованих на валідній системотвірній платформі, що має найвищий об'єднувальний потенціал.

Визначаючи сутність поняття «освіченість», варто співвіднести похідні дефініції: освіта та освіченість. Традиційно під освітою розуміють завершення відповідного рівня визначених інституційних освітніх програм (набуття освіти у формальний спосіб, що асоціюється з набуттям певного статусу освіченою людиною, який підтверджується відповідним документом про освіту; загальну, професійну тощо). Поняття «освіченість» означене більшою мірою смисловим навантаженням і асоціюється з поняттями «компетентність», «функціональна грамотність», ерудованість, тобто зі здатність якісно використовувати здобутий у межах певної формальної освіти потенціал. Це також трактується як більш загальне поняття, як грамотність, що реалізується у життєвому, соціальному, життєвому просторах, які реально характеризуються

високим рівнем інтегрованості. Освіченість традиційно сприймається як інтегральний показник якості отриманої освіти і характеризується поєднанням отриманих знань, сформованих вмінь та особистісних якостей. Цей показник завжди буде персоніфікованим і визначає здатність фахівця діяти ефективно в ситуаціях, які постійно змінюються. Це особливо важливо для фахівця соціальної сфери, освіченість якого передбачає здатність до моделювання та реалізації професійної діяльності на основі комплексного аналізу (часто експрес-аналізу) соціальної ситуації, її суб'єктів, виявлення проблеми у цьому контексті та прогнозування можливих алгоритмів її вирішення, визначення умов, які забезпечують ефективність процесу.

У науково-методичній літературі дослідники представляють результати досліджень поняття «освіченість», як і процесу формування, акцентуючи увагу на різних характеристиках, умовах практичної реалізації. Водночас, авторів об'єднує позиція щодо особистісної складової моделі «освіченість», особистісної зорієнтованості освітнього процесу, у контексті якого вона формується. Так, як зазначає Реброва О.Є., «освіченість може відрізнити одну людину від іншої завдяки комбінації охоплених компетенцій, набуття вмінь та досвіду їх застосування в різноманітних галузях життєдіяльності та життєтворчості, що впливає і на професійний формат прояву та самореалізації особистості серед інших (Реброва, Пань Шен, 2018, с. 92).

Акцентується увага на компетентностях, вмінях та досвіді їх використання в практичній діяльності, у такий спосіб вказуючи на те, що знання мають цінність лише тоді, коли вони стали основою вмінь і інтегровані у досвід діяльності суб'єкта освітньої діяльності. Трансформуючи зазначену позицію на соціального працівника, освіченість трактується як результат якісної освітньої діяльності, що засвідчує спроможність майбутнього фахівця соціальної сфери на основі комплексного розуміння соціальної ситуації діяти ефективно, приймати відповідальні рішення, самостійно моделюючи варіант її розвитку, вирішення проблем, що лежать в її основі.

Мілена Безугла трактує поняття «освіченість» також через виділення особистісних характеристик суб'єкта навчання: «в умовах сучасності освіченість варто розглядати не лише як сукуп-

ність знань, отриманих в процесі освіти, а як сукупність певних особистісних характеристик (різнобічна обізнаність, культурність, благородство почуттів, вміння широко мислити, тонко відчувати й «бачити» прекрасне, прямувати шляхом «духовної навігації» (В. Розін), наявність рефлексивного уявлення про набуті знання, наявність власного світобачення, шанобливе ставлення до цінностей і традицій інших народів), що активізують і стимулюють бажання і потребу особи в подальшому самовдосконаленні та гармонійному розвитку (Безугла, 2013, с.15). Дослідниця вказує на широкий спектр особистісних характеристик, що мають духовно-культурну природу і визначають ставлення людини до цінностей, її світобачення, мотивації до самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення.

Д. І. Чорноморденко вказує на широкий контент освіченості, зокрема формування через освітню діяльність таких життєво важливих якостей особистості як свобода, здатність до самовираження, особистісної самореалізації, спроможність оволодівати найважливішими смислами, а також прагнення до самоорганізації, у тому числі соціальної. Так, автор зазначає, що «...варто сприймати освічену людину не стільки як особу що засвоїла певний набір компетентностей внаслідок проходження певної освітньої програми, а як таку, що здатна самовиражатися засобами здорового глузду та бути спроможною усвідомлювати необхідність набутих нею елементів свого досвіду та знань для себе та для інших. В такому разі, якісною освітою слід вважати таку систему/комплекс заходів що спрямований на вдосконалення людської здатності бути вільною особистістю, що спроможна оволодівати найважливішими смислами та значеннями різних рівнів дійсності в їх непередбачуваності та динамічності, які спонукають як до власної самоорганізації та цілісності так і до властивості бути елементом соціальної самоорганізації» (Чорноморденко, 2018, 183 с.).

Виокремлення глобальних особистісних характеристик у структурі освіченості вказує на те, що орієнтир на модель освіченості є над предметним утворенням, актуальним для всіх освітніх рівнів. Саме тому модель освіченості може виконувати функцію забезпечення взаємозалежності, інтегрованості, неперерв-

ності етапів освітнього процесу, а відтак і цілеспрямованого поетапного розвитку освіченості у рамках кожної освітньої системи (розвиток освіченості впродовж життя).

Окрім того, автор вказує на функціональну грамотність освіченої людини, особливо у сфері соціальних відносин, у контексті відповідного соціального простору, що є особливо цінним для фахівців соціальної сфери: «це особистість, котра має критичне мислення, відповідальність, вона здатна до рефлексії а також є такою, що уможливило появу нових елементів соціального капіталу (в сенсі Бурдье) вбудовуючи себе в необхідні для вирішення гострих проблем соціальні відносини. Це особа що здатна до само мотивації, втілення здоров'я нації та відтворення власної ідентичності засобами здобутого інтелектуального потенціалу (Чорноморденко, 2018, с.173).

Тобто освіченість трактується як інтегральна особистісно зорієнтована якість людини, що має як спільні для всіх, так і індивідуальні характеристики: систему цінностей та пріоритетів розвитку, наявний досвід освітньої, професійної діяльності, особистісні якості та ін.

Інтегральні параметри якості освіченості суб'єктів освітньої діяльності виконуватимуть функції цілеспрямованого навчального процесу, його організації, діагностики ефективності. А для студента, фахівця, у тому числі сфери соціальних послуг, вони визначають чіткі фіксовані орієнтири якості навчання, особистісного саморозвитку з баченням конкретних перспектив на кожному наступному етапі навчання. Це стосується загальної концепції якісної освіти, яка трансформується на її базові структурні складові – викладацьку діяльність педагога та освітню діяльність здобувача освіти, які мають високий рівень взаємозалежності.

Зазначені вище інтеграційні процеси, що визначають сутнісну основу компетентісної освіти, диктують необхідність пошуку системно твірних компонентів, які у нашому випадку

допомогли би не лише відшукати точки дотику між досліджуваними процесами, а й формувати спільні платформи, які апріорі закладають спільності особистісних позицій, механізми міжособистісної взаємодії, адаптують до різних форм діяльності, спонукають їх до перманентного розвитку. У цьому контексті освіченість може виступати інтегральною характеристикою якості результатів освітньої діяльності, які характерні для різних, але взаємозалежних систем, що особливо актуально для забезпечення неперервності освіти впродовж життя. Візьмемо, до прикладу, такі освітні системи, як школа, ЗВО, система післядипломної освіти, відповідно таких суб'єктів освітньої діяльності, як учень, вчитель, студент, викладач, фахівець соціальної сфери, що підвищує свій професіоналізм в системі післядипломної освіти. Як правило, це самодостатні об'єкти освітнього процесу, які автономно програмують свою діяльність, лише орієнтуючись на можливості та потреби інших систем. Так само програмуються і моделі випускників різних закладів як значною мірою автономні та самодостатні, незважаючи на те, що у них апріорі є багато спільного, що має високий інтегративний потенціал.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отож, орієнтація на формування освіченості як результату якісної освіти майбутнього соціального працівника привносить нові сенси як у процес професійного становлення, так і майбутньої професійної діяльності, а також забезпечення неперервності освітнього процесу (навчання впродовж життя).

Спрямування навчального процесу на формування цих здібностей визначає зміни в змістово-технологічному забезпеченні освітнього процесу, активне використання інтерактивних форм та методів навчання, які забезпечують розвиток здатності майбутнього соціального працівника до реалізації комунікативних функцій, ефективної міжособистісної взаємодії, співпраці, вирішення проблем в умовах групової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дударьов В.В. Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління. Науково-теоретичний альманах *Грані*. 2015. Вип. 18(4). С. 27–32. URL: <https://doi.org/10.15421/1715074> С.27
2. Безугла М. В. Художня освіченість як компонент духовно-культурної цінності освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія "Педагогіка"*. 2013. № 4. С. 7–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2013_4_4.

3. Каплінський В.В. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.
4. Реброва, О.Є., Пань Шен. Художня освіченість майбутніх учителів музичного мистецтва в компетентнісній парадигмі. Актуальні питання мистецької освіти та виховання. 2018. № 2 (12). С. 89–98
5. Чорноморденко Д. І. Освічена людина як результат якісної освіти? *Знання. Освіта. Освіченість*. Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 28–29 вересня 2018 р. Вінниця : ВНТУ, 2018. 183 с.
6. Опалюк Т.Л. Морально-ціннісні пріоритети професійного розвитку соціального працівника. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / за ред. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 6. С. 126–129 URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_6/27-6_2020.pdf
7. Опалюк Т.Л. Правдивість як системотвірна особистісна якість соціального працівника, соціального педагога. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2020. Вип. 16. С. 109–116. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/14687>
8. Opaliuk T.L. Individual trajectory of the professional self-development of the future social worker. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes* / eds.: M. Gawron-Łapuszek, Y. Suchukova; Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts. University of Technology. Katowice, 2021, pp. 520–528. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf>

REFERENCES:

1. Dudarov, V.V. (2015). Profesiina kompetentnist sotsialnykh pratsivnykiv: metody upravlinnia. [Professional competence of social workers: methods of management]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani - Scientific and theoretical almanac Grani*. 18(4), 27-32. Retrieved from: <https://doi.org/10.15421/1715074> C.27 [in Ukrainian].
2. Bezuhla, M. V. (2013). Khudozhnia osvichenist yak komponent dukhovno-kulturnoi tsinnosti osvity. [Artistic education as a component of the spiritual and cultural value of education]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia "Pedahohika" - Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series "Pedagogy"*. 4, 7-11. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2013_4_4 [in Ukrainian].
3. Kaplinskyi, V.V. (2015). Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli: Navchalnyi posibnyk. [Methods of teaching in higher education: A study guide]. Vinnytsia: TOV «Niland LTD». 224 p [in Ukrainian].
4. Rebrova, O.Ie., Pan Shen. (2018). Khudozhnia osvichenist maibutnykh uchyteliv muzychnoho mystetstva v kompetentnisnii paradyhmi. [Artistic education of future music teachers in the competence paradigm]. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia - Topical issues of art education and upbringing*. 2 (12), 89-98 [in Ukrainian].
5. Chornomordenko, D. I. (2018). Osvichena liudyna yak rezultat yakisnoi osvity? [An educated person as a result of quality education?]. *Znannia. Osvita. Osvichenist. Materialy IV mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Vinnytsia, 28–29 veresnia 2018 r - Knowledge. Education. Education. Materials of the IV International Scientific and Practical Conference, Vinnytsia, 28-29 September 2018*. Vinnytsia : VNTU, 2018. 183 p [in Ukrainian].
6. Opaliuk, T.L. (2020). Moralno-tsinnisni priorytety profesiinoho rozvytku sotsialnoho pratsivnyka. [Moral and value priorities of professional development of a social worker]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka - Topical issues of the humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University*. M. Pantiuk, A. Dushnyi, I. Zymomria (eds.). Drohobych: «Helvetyka». Vol. 27. Is 6, 126-129. Retrieved from: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_6/27-6_2020.pdf [in Ukrainian].
7. Opaliuk, T.L. (2020). Pravdyvist yak systemotvirna osobystisna yakist sotsialnoho pratsivnyka, sotsialnoho pedahoha. [Truthfulness as a systemic personal quality of a social worker and social pedagogue]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriiia «Pedahohika. Psykholohiia» - Bulletin of the National Aviation University. Series "Pedagogy. Psychology"*. 16, 109-116 [in Ukrainian].
8. Opaliuk, T.L. (2021). Individual trajectory of the professional self-development of the future social worker. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes*. M. Gawron-Łapuszek, Y. Suchukova (Eds.). Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts. University of Technology. Katowice, pp. 520-528. Retrieved from: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf>